

Pospíšil, Ivo

Dva nitranské sborníky: O povaze textu a literárním životě

Slavica litteraria. 2015, vol. 18, iss. 2, pp. 233-236

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222/digilib/134903>

Access Date: 20. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

vedecký text. Kniha je určená nielen vysokoškolským študentom literárnovedných odborov, ale vďaka svojmu poňatiu i širšiemu okruhu záujemcov o túto problematiku.

Magdaléna Barányiová

DVA NITRANSKÉ SBORNÍKY: O POVAZE TEXTU A LITERÁRNÍM ŽIVOTĚ

Imitácia – alúzia – plagiát. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Literárne akcenty I. Zostavil Dušan Teplan. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta, 2014. 237 s. ISBN 978-80-558-0589-4.

Literárny život v minulosti a dnes. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Literárne akcenty II. Zostavil Dušan Teplan. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta, 2015. 278 s. ISBN 978-80-558-0778-2.

První konferenční sborník je tematicky nasycený, plný podnětů a nakupeného materiálu. Přesto mě trochu zklamal, neboť právě poslednímu slovu z názvu se věnoval relativně nejméně, resp. čekal jsem, že tu najdu nějaké zřetelné rozhraničení mezi těmi třemi pojmy, zvláště když dnes jsou lidé pronásledováni a mediálně vláčeni za plagiát, jenž je někdy průkazný, ale často nezřetelný. Vzpomínám si na mediální lynč jednoho univerzitního badatele, na jehož vedoucí místo aspiroval někdo, kdo udal, že pod svým jménem publikoval něco, co už jednou vyšlo jako společné dílo s jeho zahraničním kolegou. I když ten dosvědčil svůj souhlas, onen člověk byl z funkce odvolán a vláčen tiskem. Když byl poté očištěn zvláštní komisí a byl do funkce reinstalován, nikdo se mu veřejně, mediálně neomluvil. Jindy se stává, že plagiát je chytře skrytý, přebírají se celé věty, termíny a definice, původní koncepce, aniž by to bylo postižitelné, neboť odkaz na práce tu je, ale schováno někde vzadu a nikdo neví, co patří autorům a co ukradli. To se děje nejčastěji mezi sofistickovanými vědci: někdy je to hodně zákeřné, jindy může jít o opomenutí. Toto je téma ožehavé a tomu se většina autorů ráda vyhnula. Je tedy sborník přínosný, vskutku akademický, tedy ani ryba ani rak, hodně bezbarvý, nedotýkající se nejžhavějších problémů. Ostatně vyhýbání se problémům a unikání je i širším celospolečenským znakem „politicky korektních“ Evropanů, kdy je v podstatě zakázáno vyjadřovat se přímo a kde neschopnost a nechut' řešit věci nepříjemné a delikátní se samozřejmě vymstí a ta doba je již tady. Nicméně: zaujme již úvodní studie Radka Malého o Paulu Celanovi a tzv. gollovské afěře. Je to téma citlivé, neboť není zřejmé, zda šlo o úmysl zcela, neboť jen zčásti: je

to záležitost zjevně na hraně. Ukázalo se, že hranice mezi inspirací, přebíráním a úmyslem zeizit nápady jiných bývá často velmi tenká. Další příspěvky ukazují spíše na přebírání kompozičních vzorů a žánrů. Tak Igor Hochel manifestuje žánrový půdorys anekdoty u Františka Švantnera, Zuzana Čížiková sleduje epigonství slovenské tzv. vojvodinské literatury, která se potom vyvíjí až k parodii svých vzorů, Jana Juhášová ukazuje na navazování na sakrální žánry, zejména litanie, na jejichž sakralitu navazovaly i moderní směry, včetně surrealismu. Snad nejpodstatnější je programový, diagramy doplněný článek Viery Markové o modelu poetické komunikace v teorii transtextuality. Český zástupce Petr Hrtánek studuje přítomnost apokryfu v českých literárních textech (problém je, co to vlastně apokryf v tomto pojetí je, autor ho chápe poměrně široce). Peter Naščák dochází k typologii aluze a intertextuality v autorské pohádce 21. století, Ján Gallik sleduje intertextualitu v *Evangelium apoštola Jidáše* (Evanjelium apoštola Judáše) z roku 1956, jehož autorem byl řeckokatolický kněz Jozef Tóth. Jiná věc je, že skutečné *Evangelium podle Jidáše* existuje jako známý gnostický text, jehož řecký originál se nedochoval a moderní překlady byly po rekonstrukci pořízeny z koptského překladu. Český překlad z roku 2006 pod názvem *Jidášovo evangelium* přeložil z koptštiny Marek Dospěl z kodexu Tchacos. Viera Žemberová studuje poetiku deníků na A. Dostojevské, F. Hečkovi, Iljovi Ilfovi, A. Marenčinovi a F. Švantnerovi, Hana Zelenáková analyzuje politickou aluzi na textu Petra Síse, Martin Boszorád ukazuje na různých textech typologii parodie a pastiše, Martina Zajíčková zase aluzi a imitaci v editorské mystifikaci Jozefa Minárika, přínosná je studie Dušana Teplana o genezi plagiátorské aféry kritika J. E. Bora. I zde je patrné, že každému se neměří stejně, že plagiátorskou aféru je možné „vyrobit“ i z textu, jehož plagiátorství je nejasné, spíše to dalo záminku pojednat o úrovni literárního života. Další autoři – Lenka Hlaváčová (aluze a citáty u Ivana Štrpky), Ivana Darilová (problémy imitace) a Kristíny Bakové (funkce mezitextovosti u Daniela Heviera) celé panoráma tématu dokreslují.

Sborník je vskutku reprezentativní, ale problémem zůstává to, že se víceméně nepodařilo nějak přesněji stanovit hranice mezi jevy, jež označují slova z titulu, tedy imitace, aluze, plagiát, spíše jde o jednotlivé sondy. Chtělo by to hlubší ponor, zavedení více pojmů, které tu jsou také roztroušeny, a hlavně výrazné komparatistické souvislosti. Chápu tedy tento sborník jako dobrý počátek, celkem kvalitní vykročení do sfér, jež by mohly přinést razantnější a průkaznější závěry.

Určitým pendantem k sborníku o imitaci, aluzi a plagiátu je **svazek o literárním životě**. Zdá se, že příslušná Katedra slovenské literatury Filozofické fakulty Univerzity Konštantína Filozofa se soustřeďuje na podstatné okruhy dnešní literární vědy a její přesahy. Svazek se dělí na dvě části. Jedna se věnuje

spíše minulosti, druhá tzv. současnosti, někdy je však těžké je rozlišit. Ivona Kollárová se zabývá josefínskými brožurami jako čtenářským fenoménem, nástrojem filozofie osvícenství. Novým pohledem popatřil na regionální literaturu Hlohovecka Marián Kamenčík; jde mu o příležitostnou literaturu a její žánrové podoby, jde mu o spojení společenského a kulturního života, o motivaci příležitostného psaní včetně objednávek, na relativně velkém prostoru pojednal svoje téma důkladně a využil při tom svých dřívějších výzkumů. Někdy se zdá, že pojem „literární život“ je příliš široký, tedy jako „život literátů“: to je patrné v práci Kataríny Vilčekové (Publicistické počiny Andreja Radlinského) nebo v líčení rumunského věznění Rudolfa Fabryho (Dušan Teplan) či ve vojenském účinkování Jána Motulka (Jozef Brunclík). Viera Žemberová naopak vrací míč do hry svým pojednáním o metavztahu (literární život v reflexi G. Vámoše), naopak stař Radoslava Raffaje se více vrací k tradičnímu chápání literárního života v těžkém období čtyřicátých a padesátých let. Všechny studie o současném literárním životě jsou celkem vzato velmi dobře napsané, a to jak práce Jaroslava Šranka o komunitárnosti současného kulturního života, která obsahuje i extrapolace a návrhy, Petra Hrtánka (román Emila Hakla Skutečná událost), Veroniky Rácové (crowdfunding jako způsob financování literatury) a Jána Gallika (literární život duchovní tvorby dnes; v podstatě jde o to, jak se daří tzv. duchovní tvorbě).

Co je podstatné: právě v této partii se nedovídáme o podstatě a povaze literárního života v současnosti de facto nic; první otázka je, jestli dnes vůbec nějaký literární život je, další se týká vydavatelské politiky, kulturní politiky státu a nakladatelství, grantových systémů, ideologické a zájmové ostrakizace, svobody slova a jejího podvazování, cenzury otevřené a skryté – to jsou bolestné otázky, včetně spisovatelských organizací a osobních vztahů mezi spisovateli a jejich korporacemi; o tom se sice hodně hovoří, ale už podstatně méně píše a nikdo se tím seriózně a do důsledků nezabývá, je to téma „neslušné“, ve společnosti nevhodné, tabuizované.

Dalším problémem je do značné míry absence teorie: literární život není jen popis aktuálních nebo minulých jevů, ale také jeho obecných rysů; literárním životem se nezabývají literární vědci poprvé, je zde tradice impresionismu 19. století, W. Hazlitt, kulturně historická škola, „litératurnyj byt“ pozdních ruských formalistů (zejména B. Ejchenbauma na konci dvacátých let 20. století), podobné jevy po roce 1945 a dál, na to je třeba navázat. Potom to vypadá, že vše začalo nyní a právě v tomto sborníku: tato historická vyprázdňenost je ostatně znakem dnešní doby, kdy se často objevuje objevené, nenavazuje se na tradici a kdy se projevuje záměrná i nezáměrná diskontinuita.

Pokud bychom obě nitranské knihy vzali jako jeden celek, jsou tu ještě další věci: určitá absence komparatistiky, širšího srovnávacího pozadí; to jsou známé bolesti národních literárních věd dnes, úzký výběr sekundární literatury

(opakuje se zde pár stále stejných jmen a děl, většinou koncepčně odvozených příruček a slovníků, jejichž jedinou výhodou je jejich všeobecně srozumitelný jazyk – s tím spojený deficit vícejazyčného pozadí), vše je příliš uzavřené do slovenského, dílem českého prostoru jako by bez možnosti mezinárodní konfrontace. Berme to tak, že jde o první kroky v podstatě správným směrem, že to rozšíření a prohloubení nás teprve čeká. Tato nitranská iniciativa je – přes uvedené připomínky spíše inspirativního rázu – cenná a je třeba v ní pokračovat. Je to otázka koncepce, kterou editor vytvořil již nyní dobře, a také účastníků těchto pravidelných setkání.

Ivo Pospíšil

LITERÁRNĚVĚDNÁ REFLEXE LITERATURY PRO DĚTI: DO JAKÉ MÍRY JE INSPIRATIVNÍ PRO CELOU LITERÁRNÍ VĚDU?

Ondrej Sliacky a kolektiv: *Dejiny slovenskej literárnovednej reflexie literatúry pre deti a mládež*. Bratislava: Ústav filologických štúdií Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, 2014. 191 s. ISBN 978-80-223-3790-8.

Jako českého literárního vědce mě velmi mrzí, jak se především organizačně propadá česká literární věda, která se systematicky zabývá literaturou pro děti (proč nikoli „pro mládež“ a proč je studium dětské literatury důležité z hlediska ontologie, etiky a „citového dluhu“ jsme už vysvětlili jinde a bylo to souhlasně komentováno koryfejem oboru na Slovensku O. Sliackým na stránkách Bibiany)¹. Právě Ondrej Sliacky, nejvýznamnější slovenský literární vědec, jenž se na vysoké úrovni a mnoho let zabývá literaturou pro děti a jenž je současně šéfredaktorem revue Bibiana, a má tak možnost modelovat současnou reflexi dětské literatury (na Slovensku mají, jak známo, mezinárodní dům umění pro děti Bibiana v Bratislavě na Panské 41, kde současně tato revue vychází) udělal se svými kolegy další krok, jímž se slovenská literární věda zabývající se dětskou literaturou kvalitativně a koncepčně v dobrém slova smyslu „vzdaluje“ české, i když ta má stále své „hvězdné autory“, své studie a knihy, ale v tímovém výzkumu jsou Slováci vpředu. Není to náhoda: již na konci šedesátých a zejména od sedmdesátých let 20. století tu byla nová metodologie nitranského týmu, a to v různých organizačních jednotkách, a na to se potom navázalo. Kdysi bylo jedním z center tohoto bádání také Brno, jeho Pedagogická fakul-

¹ Viz POSPÍŠIL, Ivo: *Nová literární věda a studium literatury pro děti*. Ladění III (VIII), 1998, č. 3, s. 2–5; týž: *Několik volných úvah o textech pro děti*. In: O interpretácii umeleckého textu 27. Intermediálny rozmer tvorby pre deti a mládež. Zost. Miroslava Režná – Hana Zelenáková. Nitra, 2014, s. 74–86. O posledně uvedené stati viz SLIACKY, Ondrej: *Literárnovedná reflexia literatúry pre deti a mládež 2014*. In: Bibiana 2015, č. 2, s. 39–46, přímo na s. 45–46.